THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—62 213
Winnipeg — Manitoba

„ביליקע ווייץ, ווייניקער פארברעכנס"

עס איז א כלל, מיט גאנץ זעלטענע אויסנאמען: אין די יארן פון עקאָנאָמישן קריזיס פארגרעסערט זיך די צאָל פארברעכנס. מיר זיינען איצט אליין די עדות פון א פארברעכנס כוואליע אין אונזערע שטעט. וועלכע שטאמט בלי־ספק דירעקט אָדער אומדירעקט פונ'ם עקאָנאָמישן קריזיס.

בעת אָבער די צאָל פארברעכנס אין די שטעט איז ביי אונז געוואקסן, איז עס מערקווירדיק, איז אין דער מערב קאנאדער פראָוויינץ, וועלכע לעבט אפשר דורך א שווערערן עקאָנאָמישן קריזיס ווי די שטעט, איז די צאָל פארברעכנס גאנץ באדייטנד געפאלן פאר דעם לעצטן יאר.

דאָס דערציילט אונז דער באריכט פון דער ראָיאל קענעדיען מאונטעד פאָליס פארעפנטלאכט די טעג. די דאָזיקע פאָליציי האָט זייער ווייניק צו טאָן מיט די פארברעכנס אין די גרעסערע צענטערן, וואו ס'איז דאָ לאָקאָלע פאָליציי, נאָר זי היט אָפּ די ארדענונג איבער דער פראָוויינץ, וואו ס'איז נישט אָדער ס'איז דאָ זייער ווייניק לאָקאָלע פאָליציי.

לויט'ן באריכט פון דער מאונטעד פאָליס האָט זי אין 1929 איבער גאנץ קאָנאדע באהאנדלט 81,735 פארברעכנס פאָלן, און אין 1930 בלויז 72,007. בעת אָבער אויף דער אימט פאלט אויס א קליינער וואוקס אין פארברעכנס, איז אין דער וועסט די צאָל פאר דעם יאר געפאלן אויף גאנצע 12,130

די פאָליציי דערקלערט די דאָזיקע דערשיינונג הויפטזאכלאך דער־מיט, וואָס די גרויסע גערעטעניש פון 1929 האָט צוגעצויגן אין דער וועסט א היבשע צאָל אוואנטיוריסטן פון די שטאטן און פון מזרח קאנאדע, וועלכע האָבן עס הויפּטזאכלאך געגעשטעלט דעם פארברעכער עלעמענט. עס איז זייער מעגלאך, אז די פּלוצימדיקע דערשיינונג פונ'ם "קאָמבייין", וואָס האָט דאן איבערגעלאָזן א סך הארועסטערס אָן ארבעט, האָט געווירקט צו פארגרעסערן די פארברעכנס כוואליע.

אין 1930 אָבער, ווען ס'איז שוין געווארן פאר אלעמען קלאָר אז דעם פארמערס לאגע איז א קריטישע, איז מען שוין מער ניט געקומען פון דרויסן צו זוכן גליקן אין דער מערב קאנאדער פראָוויינץ. די הארועסטער איבער־וואנדערונג האָט זיך אויך אינגאנצן אָפּגעשטעלט.

אָט די פאקטן דערווייל אָבער, אז באזעצטע מענשן, מיט א שטיקל היים, זיינען אמווייניקסטנס געגוינט צו פארברעכנס, ווי שווער זייער עקאָ־נאָמישע לאגע זאָל ניט זיין. די מערב קאנאדער באפעלקערונג, זעט אויס, איז א געזעץ־ליבנדיקע, און די מייסטע פארברעכנס ווערן דאָ באגאנגען פון וואנדערגדיקע עלעמענטן.

אנב באשטיים א גרויסער פראָצענט פון דער מערב קאנאדער פראָ־וויינציעלער באפעלקערונג פון אימיגראנטישע עלעמענטן. פארברעכנס ווערן אָבער דוקא אויפגעפירט אהער הויפּטזאכלאך פון דער קאנאדישע ריינערער אויסט און פון די אמעריקאניש ריינערע שטאטן פון דרום זייט פון אונזער גרעניץ.

אבי די אימיגראנטן שונאים באהויפּטן, אז די אימיגראנטן שטעלן עס צו דעם גרעסטן פּראָצענט פון פארברעכער!

די טראמווייַ פראנע

אלע שטאָטיקע פארשטייער זיינען איינשטימיק, אז די סומע פון פערצן מיליאָן דאלאר וואָס די וויינפּעג עלעקטריק קאָ. פארלאנגט פון דער שטאָט פאר איר טראמווייַ סיסטעם, איז ווייט העכער פונ'ם פאקטישן ווערט פונ'ם סיסטעם. און אויב די קאָמפּאני וועט ניט גיין גאָר ווייט אין הנחות אויפן פרייז, וועט ניט קאָנען זיין קיין רייד ווענן דעם. אז די שטאָט זאָל ערנסט באטראכטן דעם פלאן פון קויפן דעם סיסטעם.

נאטירלאך איז עס נאָך ניט זיכער, אז דער סיטי קאונסיל, אין זיין איצטיקן צוזאמענשטעל, זאָל איינגיין אויף אָפּצוקויפן דעם סיסטעם אפילו פאר א ביליקערן פרייז. אויסער'ן קויף פרייז, וואָלט די שטאָט געמוזט נאָך אויסגעבן ארום צען מיליאָן דאלאר צו ריינינגען דעם סיסטעם אין גוטער אר־דענונג, און די מערהייט פון אינ'ם סיטי קאונסיל איז בכלל ווייניק געגוינט צום פּרינציפּ פון גרעזלשאפטלאכן באזיץ, און זי וועט ניט האָבן קיין חשק צו דערלאָזן די שטאָט זאָל מאכן אזא גרויסן איינוועסטמענט.

וואָס זשע וועט דאן בלייבן מיט'ן סיסטעם?

עס וועט פארבלייבן מר. ענדערסאָנס (פרעז. פון וופּג. עלעקטריק קאָ.) אויסוועג פארשלאָג: זי קאָמפּאני וועט געבן דער שטאָט וועלכע באדינונג זי פארלאנגט און אויף וועלכע פרייזן זי וויל. בתנאי אז די שטאָט זאָל גא־ראנטירן דער קאָמפּאני יושר'דיקע פּראָפיטן אויף אירע אינוועסטמענטס.

עס זעט אונז אויס, אז אונזער מעיאָר איז געגוינט צו אזא פּלאן. אין אן אינטערוויו מיט דער היגער פרעסע האָט ער דערקלערט, אז דער פרייז וואָס די וויניפּעג עלעקטריק קאָ. פארלאנגט פאר'ן טראמווייַ סיסטעם איז ווייט צו הויך, און אז "אפשר וועט דער גלייכסטער אויסוועג זיין, אז די שטאָט זאָל גאראנטירן בעסער דער קאָמפּאני יושר'דיקע פּראָפיטן אויף אירע אינוועסטמענטס".

אָבער דער פּלאן וועט מיינען, אז די שטאָט זאָל פון איר קאסע אויסהאלטן דעם סיסטעם אין ליידן אלע מעגלאכע פארלוסטן. "בעסער" ווי איבערגעטען דעם סיסטעם איז עס בלויז דערמיט, וואָס די שטאָט וועט קאָ־נען זאָגן זייער ווייניק דענק אויף דער פארוואלטונג, און זי וועט ניט קאָנען האָבן קיין חלק אין מעגלאכע פּראָפיטן, ווען אפילו אזעלכע זאָלן זיין "אומ־יושר'דיקע". . .

עס וואָלט געווען פשוט אן אומזין פאר דער שטאָט צו גאראנטירן פּראָפיטן פאר אן אינטערנעמונג אָנגעטריבן פון א פּריוואטער געזעלשאפט. ווען אזא אונטערנעמונג איז פארבונדן מיט פּראָפיטן, לויטן זיך דער שטאָט זי איבערגעמען, אן, איז זי פארבונדן מיט אָנווער, וועלכן די שטאָט דארף צולייגן פון איר קאסע, טאָ זאָל זי כאָטש אליין קאָנען פארוואלטן זי אין די אינטערעסן פון די בירגער פון שטאָט, און ניט פאר פּריוואטע פּראָפיטן.

דער עסטרייך־דייטשער אָפּמאך

דער נייער עסטרייך דייטשער אָפּמאך שאפט אָפּ די עקאָנאָמישע גרעניצן צווישן ביידע לענדער. קיין צאָל טאריפן וועלן ניט עקזיסטירן צווישן די לענדער. אין די הכנסות פון טאריפן קענען אנדערע־לענדער וועלן גיין אין איין געמיינשאפטלאכער קאסע און וועלן דערנאָך פּראָפּאָרציאָנעל פאר־טיילט ווערן צווישן ביידע.

פון נאָך דער מלחמה אָן רייסט זיך עסטרייך צו א פאראייניקונג מיט דייטשלאנד. כדי צו רעטן זיך פון עקאָנאָמישן אונטערגאנג. אין וועג איז אָבער געשטאנען דער ווערסאלער אפמאך, וועלכער האָט דאָס פארבאָטן, כדי ניט צו פארשטארקן דייטשלאנד. די אליאירטע האָבן אפילו געגעבן געוויסע עקאָנאָמישע היקף צו עסטרייך, כדי אָפּצושוואכן איר חשק צו פאר־אייניקונג.

אָבער דאָס איזאָלירטע עסטרייך האָט אלץ געפילט אז זי גייט צו גרונט. אין א פאראייניקונג מיט דייטשלאנד איז פאר איר א לעבנס נויט־ווענדיקייט.

דער רעזולטאט איז איצט די עקאָנאָמישע פאראייניקונג פון ביידע לענדער, וועלכע איז קאָנטיק ניט באוואָרנט געווארן פון דעם ווערסאלער אפמאך.

פאריז, פראג און בודאפּעסט, וועלכע האָבן באזונדערס מורא פאר אזא פאראייניקונג, זעען אפשר ניט אומזיסט אין דעם אפמאך א שריט צו אן אנטערגאנג פון ביידע דייטשע לענדער. עס איז קיין ספק ניט, אז די קינסטלאכע צעטיילונג פון די צוויי דייטשע לענדער קאָן אויף שטענדיק נישט אנהאלטן.

דערווייל אָבער וועט די פאראייניקונג ניט פארבעסערן די פרידלאָ־כע שטימונגען אין אייראָפּע און זי קאָן פירן צו גאנץ ערנסטע רייבונגען. לאנד אין זייער איינגנטום.

וועלוול דער שמיד

א פיאנער פון דער אידישער וועסט
פון ש. קאפלאן

די נעמען פון די ערשטע יעקאטערינאָ־סלאווער פיאָנערן: וועלכע זיינען ארויס־געפאָרן אויפן סכּוך פון יחיאל יאמפּאָל־סקעס בריוו: די ברידער יקותיאל, ראָר־בן און הערי יאמפּאלסקי מיט זייערע פאמיליעס; זייער שוואגער קאָוויש מיט א גרויסער פאמיליע; פאנגורסקי, סאנ־דאמירסקי, גרייסדאָרף, פירדגוט (היינט פון די אנגעזעענסטע תושבים אין רע־דושיינע), נעשעלין, ארשאווסקי, ראבי־נאָוויטש, וואלאכאוו, טשערנאוו, מאָראָ־זאוו, קאצין, בעלעאוסקאוו, גורעוויטש, פּאסטאוווסקי און גורעוויטש אלע פון יע־קאטערינאסלאוווער גובערניע. פערנאמענס, מאקאָרעוויטש, פרידמאן, רייכמאן, קלאָצ־מאן, באלצאן און באנדער פון אנדערע נעגנטן.

מיט דעם נאמען ווילן מיר באציכענען א איזן, וואָס האָט זיין גאנצן לעבן גע־שמידט אייזן און האָט קיינמאָל ניט גע־וואוסט, און ווייס געוויס בין איינמיקן טאָג ניט, אז ער איז גלייכצייטיק געווען א פאָלקס שמיד פון קאנאדע, איינער פון די נאמענלאָזע אידישע פּיאָנערן, וואָס זיי־נען די ערשטע געקומען אין א מדבר, אין דער היינט גאָלדענער וועסט פון קאנאדע.

"איך בין קיינמאָל ניט געווען בולקע פרעסער!" איז זיין באליבטער אויסדרוק, דערמיט מיינט ער יעדער מאָל צו באטאָנען, אז ער איז ניט חולה צו עסן א טרוקן שטיקל ברויט, ער פארדייט עס, קאָן גיין באַרוועס, קאָן ליידן הונגער, נויט, קעלט, קאָן אויסשטיין געפאר לעבן, דערביי אונטערברומען א נגון אין טאקט פון זיין אייביקן שפּיזגער, דעם האמער, וועלכן ער האָט ביז היינטיקן טאָג ניט אריינגעלאָזן פון האנט און אין ניט גע־זוכט צו פארבייטן אויף א לייכטערער פּרנסה, וועלכע ניט טויזנטער אנדערע דיי מענלעכקייט א נאגן לעבן צו פרעסן בולקע.

זיין נאמען איז זאָב לאנדא. באנעענט האָב אי דאָס אין סאסקאטון, סאסקאָ־טשעוואן. צו שטארק זוכן האָב איך אים ניט געדארפט. אויף מיין פראגע ווער איז נעווען דו פון די ערשטע אידן אין סאסקאָ־טון, האָט מיר יעדער אָפּגעשיקט צו מר. לאנדא.

דעם ערשטן ברייטן שלום עליכם האָט ער מיר אָפּגעגעבן ביי זיך אין דער היים, אין זיין איינגעגער הויז, אויף א ווינקל פון צוויי נאסן, וועלכע האלטן זיך נאָך אין בויען. אלעס איז דאָרט איינגעגער־דענט מיטן ברייטן האנט. א סך צימערן, ריין, ליכטיק, באקוועם, ס'פעלן בלויז קיין ווייכע שעבל, קיין ראדיאָ, אין פראָנט פון הויז נערטנדלאך מיט שלאנקע בוימער ליינג אויס ביידע נאסן.

אלץ נעבויט! אלץ געפאלאנצט! טראָנט מיר פאראויס דער באלעבאס דעם ענטפער אויף די פראגן, וועלכע איך באַ־וויז אים נאָך ניט צו שטעלן: שווער, שווער איז דאָס אלעס אָנגעקומען, מיין איינציקער עדות איז די ווייב; מיר האָבן אלעס צוזאמען דורכגעמאכט. ס'איז א לאנגע געשיכטע. ווען איר ווילט אלעס וויסן און איר מוזט מארגן פרי אוועק־פאָרן, וועט איר דארפן מיר אויסהערן די גאנצע נאכט.

וואָס האָט מיר אהער געבראכט? עס איז געווען אין די פינסטערע יאָרן נאָכן קישינעווער פּאָגראָם. אין יעקאטערינע־סלאוו האָבן מיר פאר דעם ניט מורא געהאט, אבער די זיכערקייט פארן מאָר־גענדיקן טאָג איז ביי אונז רוסישע אידן פארשוואונדן. איך שטאָם אפילו פון ווילי־נער גענגט, נאָר מיין אלטע היים האלט איך פאר יעקאטערינעסלאוו, דארט בין איך דערצוינג געווארן, חתונה געהאט און געווארן א איד א באלעבאָס. איך בין שוין געווען א טאטע פון דריי קליינע קינדער.

צו דער פּאָגראָם שטימונג האָט מען נאָך גענומען רעדן, אז ס'דארף באלד אויסברעכן א מלחמה און ביי מיר מיט מיין ווייב איז געבאָרן געווארן דער גע־דאנק וועגן עמיגראַציע. וואוהין, האָבן מיר אליין נאָך ניט געוואוסט.

איך בין דאן געווען פערזעגלאך באַ־קאנט מיט מנחם מנדל אוסיטקין. זיין "בריטשקע" האָב איך ניט איין מאָל גע־שמידט. איך האָב זיך מיט אים גע־האלטן אז עצה. ער האָט נעראָטן אז איך זאָל פאָרן קיין ארץ־ישראל. מיר זיינען שוין גרייט געווען צו פאָלגן זיין עצה, קעטנטיק אָבער אז יעדערער האָט זיך זיין מזל וואָס פרעגט קיינעם קיין עצה'ס ניט. צווישן מיינע פילע קונדן ארום יעקאָטע־רינאסלאוו איז געווען איינער יחיאל יאמ־פּאלסקי פון דעם דארף פּראָנאראדנע. איך האָב שטענדיק געשמידט זיינע פערד און וועגענער. צו יענער צייט איז ער שוין געווען א יעקאָטע. מיר הערעפּאשנע אידן האָבן זיך שטארק אינטערעסירט מיט זיינע בריוו. יחיאל יאמפּאלסקי איז ניט געווען קיין פּשוט'ער אידישער ישר־בה'ניק, נאָר א שטאָלצער איד, וועמען ס'פעגט שטענדיק ווי טאָן דאָס הארץ, וואָס אידן פארנעמען זיך אזוי ווייניק מיט ערד ארבעט. דעם נאנצן לעבן זיי־נעם האָט ער גע'חלומ'ט פון אידישע פעלדער און דערפער פון א אידישן פּוי־ערים פאלק.

פון זיינע לעצטע בריוו צו דער פרוי האָב איך זיך דערוואוסט, אז ער געפינט זיך אין א געגנט וואָס רופט זיך "אסי־ניבאי אָפּ דהי נאָרד וועסטערן טעריטאָ־ריעס" אין קאנאדע. ער האָט גלייכצייטיק געשריבן בריוו פון דארטן צו זיינע באַ־קאנטע לאנדסלייט און ער האָט זיי גע־ראטן צו קומען אהער צו באזעצן זיך אויף ערד. די רעגירונג, האָט ער געשריי־בען, גיט יעדער פארמער משפחה 160 אקער לאנד פאר צען דאָלאר. ס'איז דאָ גענוג געהילץ און וואסער. א סך רומעני־שע אידן האָבן זיך שוין דאָ באזעצט און גערינגדעט א קאָלאָניע, מיט דער הילף פון "יקא". ער האָט טענגיי באשריבן די קאָלאָניע "ליפּטאָן", וואו די "יקא" האָט קאָלאָניזירט די אידן פון דעם רומענישן לאנד.

אין געמאכט ניט געווען בארן וועסטע די "יקא" האָט זיי גע־דאנקט וועגן עמיגראַציע. וואוהין, האָבן מיר אליין ניט געוואוסט.

איך בין דאן געווען פערזעגלאך באַ־קאנט מיט מנחם מנדל אוסיטקין. זיין "בריטשקע" האָב איך ניט איין מאָל גע־שמידט. איך האָב זיך מיט אים גע־האלטן אז עצה. ער האָט נעראָטן אז איך זאָל פאָרן קיין ארץ־ישראל. מיר זיינען שוין גרייט געווען צו פאָלגן זיין עצה, קעטנטיק אָבער אז יעדערער האָט זיך זיין מזל וואָס פרעגט קיינעם קיין עצה'ס ניט. צווישן מיינע פילע קונדן ארום יעקאָטע־רינאסלאוו איז געווען איינער יחיאל יאמ־פּאלסקי פון דעם דארף פּראָנאראדנע. איך האָב שטענדיק געשמידט זיינע פערד און וועגענער. צו יענער צייט איז ער שוין געווען א יעקאָטע.

זיין נייסט איז געווען קלאָר און דרייסט. אויסער דעם נאָר וואָס ער האָט ס'פעגט שטענדיק ווי טאָן דאָס הארץ, וואָס אידן פארנעמען זיך אזוי ווייניק מיט ערד ארבעט. דעם נאנצן לעבן זיי־נעם האָט ער גע'חלומ'ט פון אידישע פעלדער און דערפער פון א אידישן פּוי־ערים פאלק.

פון זיינע לעצטע בריוו צו דער פרוי האָב איך זיך דערוואוסט, אז ער געפינט זיך אין א געגנט וואָס רופט זיך "אסי־ניבאי אָפּ דהי נאָרד וועסטערן טעריטאָ־ריעס" אין קאנאדע. ער האָט גלייכצייטיק געשריבן בריוו פון דארטן צו זיינע באַ־קאנטע לאנדסלייט און ער האָט זיי גע־ראטן צו קומען אהער צו באזעצן זיך אויף ערד. די רעגירונג, האָט ער געשריי־בען גיט יעדער פארמער משפחה 160 אקער לאנד פאר צען דאָלאר. ס'איז דאָ גענוג געהילץ און וואסער. א סך רומעני־שע אידן האָבן זיך שוין דאָ באזעצט און גערינגדעט א קאָלאָניע, מיט דער הילף פון "יקא". ער האָט טענגיי באשריבן די קאָלאָניע "ליפּטאָן", וואו די "יקא" האָט קאָלאָניזירט די אידן פון דעם רומענישן לאנד.

אין געמאכט ניט געווען בארן וועסטע די "יקא" האָט זיי גע־דאנקט וועגן עמיגראַציע. וואוהין, האָבן מיר אליין ניט געוואוסט.

איך בין דאן געווען פערזעגלאך באַ־קאנט מיט מנחם מנדל אוסיטקין. זיין "בריטשקע" האָב איך ניט איין מאָל גע־שמידט. איך האָב זיך מיט אים גע־האלטן אז עצה. ער האָט נעראָטן אז איך זאָל פאָרן קיין ארץ־ישראל. מיר זיינען שוין גרייט געווען צו פאָלגן זיין עצה, קעטנטיק אָבער אז יעדערער האָט זיך זיין מזל וואָס פרעגט קיינעם קיין עצה'ס ניט. צווישן מיינע פילע קונדן ארום יעקאָטע־רינאסלאוו איז געווען איינער יחיאל יאמ־פּאלסקי פון דעם דארף פּראָנאראדנע. איך האָב שטענדיק געשמידט זיינע פערד און וועגענער. צו יענער צייט איז ער שוין געווען א יעקאָטע.

זיין נייסט איז געווען קלאָר און דרייסט. אויסער דעם נאָר וואָס ער האָט ס'פעגט שטענדיק ווי טאָן דאָס הארץ, וואָס אידן פארנעמען זיך אזוי ווייניק מיט ערד ארבעט. דעם נאנצן לעבן זיי־נעם האָט ער גע'חלומ'ט פון אידישע פעלדער און דערפער פון א אידישן פּוי־ערים פאלק.

אבער ניט קוקנדיק אויף די אלע גליקן האָט יאמפּאלסקי געשריבן צו די לאנדס־לייט, אז עס זאָלן נאָר קומען די, וועלכע האָבן געלט און זיי זאָלן זעען זיך אויסגערעכנען אויפן איינגענעם חשבון. אונ־טער דער ווירקונג פון יחיאל יאמפּאָל־סקי'ס בריוו זיינען אנעקגעפאָרן קיין קאנאדע א גרעסערע גרופּע אידן פון יע־קאטערינאסלאוו און אומגעגנט (מיר בריינגען אונטן זייערע נעמען). כמעט אלע זיינען זיי אָנגעקומען אין פארלויף פון איין יאָר 1901-2. יעדערער פון זיי האָט געבראכט מיט זיך א קאפּיטאל פון טויזנט, צוויי טויזנט און אייניקע אפ־לו צען טויזנט. מיט פיר יאָר שפּעטער האָט יקותיאל יאמפּאָלסקי, יחיאל'ס ברו־דער זיך אומגעקערט צוריק קיין רוס־לאנד, ליקווידירט דארט זיינע געשעפטן און ער האָט געבראכט פרישע דריסיק טויזנט דאָלאר. די נאנצע גרופּע האָט זיך באזעצט 36 מייל פון די סי. פּי. אר. קאפּעל סטייישאָן. אלע בין איינעם האָבן זיך מיט גרויס ענטוזיאזם גענומען צו פארמערייַ. זייער לעבעדיקער נייטס און פירער איז געווען יחיאל יאמפּאָלסקי. ער פלעגט שטענדיק מוסר'ן די ערשטע ער־פּוילן צו ארבעטן אויף "יקא" קאָלאָ־ניע. ער האָט די רוסישע אידן א מינוס ניט געלאָזן זיצן לייריק.

לייַדער איז אָבער באלד פאר אלעמען קלאָר געווארן, אז דער גליק פון 160 אקער פאר צען דאָלאר איז גאָרניט אזוי גרויס, און כדי צו באארבעטן דאָס לאנד דארף מען אויסער דעם האָבן א טויט־און לעבעדיקן אינוועסטאר און דאָס דאָרף צו יענער צייט געקאָסט א סך געלט. א פאר פערד האָט דאמאָלסט געקאָסט פינף זעקס הונדערט דאָלאר; א קליאטשע — 400 און 350 דאָלאר. אויסער דעם האָט מען געדארפט האָבן עקסטרא געלט אויף צו בויען הייזער, און דורכצולעבן די ערשטע צייט.

כדי בייצוקומען די אלע שוועריקייטן, האָבן די אויסגערעכנט פּיאָנערן געגריי־דעט אין 1903טן יאָר א סינדיקאט, יחי־אל יאמפּאלסקי איז געווארן דער קאסי־ער. ער האָט דאָן אליין געהאט א פּאר הונדערט מערקן, צוואנציק פערד און נעקסטן מערקן: טויט אינוועסטאר. מען האָט צו־צוזאמען האָבן זיך אויסגעלאָזן אויף די פעלדער אקערן. גלייכצייטיק האָט מען געשטעלט זיך בויען הייזער. געבויט האָט מען אויפן רוסישן שטיינער, גרויסע באַ־קומען דעם געזעץ, נאָר ווייל מען האָט זיך אויסגעגעבן אז די גו'אישע קעפּ האָבן בעסער פאר אונז געוואוסט די קאָ־נאדער באַרזינגונגען.

אט אין דער טריעריקער ווירקלאכקייט האָב איך זיך געמוזט אפּטונקען ביי דעם ערשטן אריינפאר. כדי איר זאָלט פאר־שטיין ווי איך האָב זיך געדארפט פיל, וועל איך אייך דערציילן, אז דורכפאר־ריך ווינינפּעג, האָט מען אויפן באן דער־וואוסט אז איך בין א שמיד, און מען האָט מיר דארטן אויפן ארט פארגעליינט א שטעלע מיט דריי דאָלאר ווייַדזשעס א טאָג. איך האָב אָבער מיט פּאראכטונג אָפּגעווארפן דעם פארשלאג און איך האָב שטאלץ געענטפערט, אז איך פאר ווערן א פארמער צווישן אידישע פּויערים, א אין א וויסטעניש א אייזנבאן און מוז צוליב דעם פון דאָס ניי וואוינען אין א "דאָג אויט", דריי מייל פון סאסקאטון, טרפ'ע'ר פון א אידישן פארמער? מיט וואָס וועדט ער דורך דעם אויס קאנאדער פּיאָנער?!

צרות אויף מיין נייעם דזשאב. האָט מיר אויך ניט געפעלט. א קינד פון עס קשי ערף קאָן מיט אלעס שלום מאכן. אמשווערסטן פאלט אים די איינזאמקייט, די אָפּגעריסנקייט פון כלל אידן. איך וועל קיינמאָל ניט פארגעסן אונזער ערשטן מנין אין סאסקאטון. איר מענט עס הע־רען. דאָס האָט געדארפט זיין אין 1906 אדער אין 1907טן יאָר. לאזט מיר בע־סער צורן מיך די יאָרן, איך גערייַנג זיי שווער. אין פעלד, אין א וויסטעניש זעט מען נאָר די טעג און די נעכט, די יאָרן און יום טובים ווערן אין זיי דערטרוג־קען.

אין סאסקאטון האָבן דאָן אויסער דעם דייטש לייוואי, וואָס האָט א געראָפּלטן א וויין סאָבאָר, געלעבט די פאמיליע פון בעג־דערן. ער אליין האָט עפּעס א סטאָר אין קאנטרי, ביי אים האָט אויף גער־בעט א אידישער באַי משה וואָלינסקי. צוזאמען מיט מיר אויפן אייזנבאן האָט געארבעט הערשל שקליאר, פון דער היים נ־ערזאָלן אז זיי באזיצן רע־קוואליטעטן אין זיך אליין.

דאָס איז וואָס זיי טיען: זיי ר־ די אימריניקייטן אין אייער־האלטן זיי דערערים, ניין אין גלענצענ־ן ארבעטנדיקן צעוישט־פילן איין א מיט קראפט אים אין עגערגיע.

אלס א רעזולטאט, אנשטאָ־איינגעזעטן אין א "איזי טשע־נעמען" ווערן מיט פעטט, פי־פּאָרעזונג פאר אקסיוטיעס ו־אייך אין באוועגן זיך אין טאָג־וואוינענעע ארבעט צו האלטן גוטן צושטאנד.

קרישען זאָלצן זיינען דער ־פאָנטאן פון יוגנט. נעמט אייך־האלפן איין א גלאָז טייטעס וואָ־אין ע־ערי און ערן פרימאר־ג־ענטיק מיט ד־ שפּייזן וואָ־— נעמט רעגלמעסיקע מאָרעדי־סייזעס — נאָכדעם פאָנטאן נ־וועט פארליען פונטן וואָס.

מנחם מענדל דאָליצקי ז"ל

פון נחום כיניטש

חנפה'נען יעדן דירעקטאר; פארקויפן זיך פאר א "נזיד ערשים". דאָס — פאָרלאָ־זען אין צוליב ביטערער פרנסה געווארן א ראָמאנען שרייבער, כאָטש זיך פארוי־בערט א שטיקל ברויט. פון צייט צו צייט געשריבן העברעאיש, אבער זיך פאר־אנטוישט וואָס אין א אידישן אנשטאלט האָט מען אים ענג געמאכט. "דאָס איז וויי־ל איך בין א אידישער שרייבער, מיט מיין זיינע העברעאישע לידער, פרענדיק צי איך האָב געלעזן זיין "היה באחרית הימים" אן נאָך אייניקע פון זיינע נייע שירים. נאָכן אָפּט לעזט ער פאר זיינע נייע עפּיגראמען (נאָך ערגעץ ניט פאר־עפנטלאכט) און פרעגט: "ווי געפעלט עס אייך? אויב זיי זיינען מיטלמעסיקע, וועל איך זיי ניט ניט דרוקן. פון מיינע לעצ־טע העברעאישע שריפטן פאָדערט איך: זיי זאָלן זיין שלאנגד, לעבעדיק און אנ־ציענד."

און ער בעט זיך צו זיין אָפּן הארציק מיט אים, ער חלומ'ט נאָך אויסגעבן א ביכל פון "מכתמים, פּתגמים ומשלים" אין העברעאיש. ווען דער שטאָטיקער העברעאישער לערער־פאראיין האָט אויס־גערופן פאר אים א פייערונג — א דאָליצקי אוונט, באקומענדיק אלס אנ־דענק — א הערצל טעפּיך, האָט דאָליצ־קי דערקלערט אז ער וועט איבערלאָזן אין זיין צוואה אז מען זאָל דאָס אים מיט־נעבן אין קבר אריין. "איך האָב געפּרע־דיקט ציונים און הערצלס ווערטער: "אויב איר ווילט אין דאָס קיין לע־נערע" — ווערט צובסלאכוויין א ווירק־לאכקייט, הערצלס בילד באלייט איך די נאנצע צייט פון מיין לעבן און וועט מיך באגלייטן אזש אין קבר אריין". פאריקו יאָר, ווען ס'האָבן אויסגעבראכן די פּאָ־גראָמען אין ארץ־ישראל, האָט דאָליצקי אנגעמערקט: "איך האלט זיך ביי מיינס, און וואָס קריסטוס שטעקט אריין א פיסל ווערן מיר אויסגעריסן, און ביים דער־שיינען פון דער באלפור דעקלאראציע האָב איך פארעפנטלאכט וועגן דעם א ליד אין 'מארגן זשורנאל'".

די לעצטע צייט איז דאָליצקי ניט גע־ווען מיט אלעמען. די ווייטאָגן האָבן אים געמאכט נערוועז און זייער שוואך. ווען איך פלעג אים באזוכן אין האָספּיטאל איז ער געווען שרעקלאך פארביטערט און אנטוישט וואָס אין א אידישן אנשטאלט האָט מען אים ענג געמאכט. "דאָס איז ווייַ איך בין א אידישער שרייבער, מיט מיין אנגלישן וואָלט מען זיך ניט אזוי גראָב באנאנגען" — האָט ער אנגעמערקט מיט פארדרוס. ווען מען האָט אים דערציילט צי איך האָב געלעזן זיין "היה באחרית הימים" אן נאָך אייניקע פון זיינע נייע שירים, נאָכן אָפּט לעזט ער פאר זיינע נייע עפּיגראמען (נאָך ערגעץ ניט פאר־עפנטלאכט) און פרעגט: "ווי געפעלט עס אייך? אויב זיי זיינען מיטלמעסיקע, וועל איך זיי ניט דרוקן. פון מיינע לעצ־טע העברעאישע שריפטן פאָדערט איך: זיי זאָלן זיין שלאנגד, לעבעדיק און אנ־ציענד."

אין ער בעט זיך צו זיין אָפּן הארציק מיט אים, ער חלומ'ט נאָך ארויסגעבן א ביכל פון "מכתמים, פּתגמים ומשלים" אין העברעאיש. ווען דער שטאָטיקער העברעאישער לערער־פאראיין האָט אויס־גערופן פאר אים א פייערונג — א דאָליצקי אוונט, באקומענדיק אלס אנ־דענק — א הערצל טעפּיך, האָט דאָליצ־קי דערקלערט אז ער וועט איבערלאָזן אין זיין צוואה אז מען זאָל דאָס אים מיט־נעבן אין קבר אריין. "איך האָב געפּרע־דיקט ציונים און הערצלס ווערטער: "אויב איר ווילט אין דאָס קיין לע־נערע" — ווערט צובסלאכוויין א ווירק־לאכקייט, הערצלס בילד באלייט איך די נאנצע צייט פון מיין לעבן און וועט מיך באגלייטן אזש אין קבר אריין". פאריקו יאָר, ווען ס'האָבן אויסגעבראכן די פּאָ־גראָמען אין ארץ־ישראל, האָט דאָליצקי אנגעמערקט: "איך האלט זיך ביי מיינס, און וואָס קריסטוס שטעקט אריין א פיסל ווערן מיר אויסגעריסן, און ביים דער־שיינען פון דער באלפור דעקלאראציע האָב איך פארעפנטלאכט וועגן דעם א ליד אין 'מארגן זשורנאל'".

די לעצטע צייט איז דאָליצקי ניט גע־ווען מיט אלעמען. די ווייטאָגן האָבן אים נערוועז און זייער שוואך. ווען איך פלעג אים באזוכן אין האָספּיטאל איז ער געווען שרעקלאך פארביטערט און אנטוישט וואָס אין א אידישן אנשטאלט האָט מען אים ענג געמאכט. "דאָס איז ווייַ איך בין א אידישער שרייבער, מיט מיין אנגלישן וואָלט מען זיך ניט אזוי גראָב באנאנגען" — האָט ער אנגעמערקט מיט פארדרוס. ווען מען האָט אים דערציילט צי איך האָב געלעזן זיין "היה באחרית הימים" אן נאָך אייניקע פון זיינע נייע שירים, נאָכן אָפּט לעזט ער פאר זיינע נייע עפּיגראמען (נאָך ערגעץ ניט פאר־עפנטלאכט) און פרעגט: "ווי געפעלט עס אייך? אויב זיי זיינען מיטלמעסיקע, וועל איך זיי ניט דרוקן. פון מיינע לעצ־טע העברעאישע שריפטן פאָדערט איך: זיי זאָלן זיין שלאנגד, לעבעדיק און אנ־ציענד."

אין ער בעט זיך צו זיין אָפּן הארציק מיט אים, ער חלומ'ט נאָך ארויסגעבן א ביכל פון "מכתמים, פּתגמים ומשלים" אין העברעאיש. ווען דער שטאָטיקער העברעאישער לערער־פאראיין האָט אויס־גערופן פאר אים א פייערונג — א דאָליצקי אוונט, באקומענדיק אלס אנ־דענק — א הערצל טעפּיך, האָט דאָליצ־קי דערקלערט אז ער וועט איבערלאָזן אין זיין צוואה אז מען זאָל דאָס אים מיט־נעבן אין קבר אריין. "איך האָב געפּרע־דיקט ציונים און הערצלס ווערטער: "אויב איר ווילט אין דאָס קיין לע־נערע" — ווערט צובסלאכוויין א ווירק־לאכקייט, הערצלס בילד באלייט איך די נאנצע צייט פון מיין לעבן און וועט מיך באגלייטן אזש אין קבר אריין". פאריקו יאָר, ווען ס'האָבן אויסגעבראכן די פּאָ־גראָמען אין ארץ־ישראל, האָט דאָליצקי אנגעמערקט: "איך האלט זיך ביי מיינס, און וואָס קריסטוס שטעקט אריין א פיסל ווערן מיר אויסגעריסן, און ביים דער־שיינען פון דער באלפור דעקלאראציע האָב איך פארעפנטלאכט וועגן דעם א ליד אין 'מארגן זשורנאל'".

די לעצטע צייט איז דאָליצקי ניט גע־ווען מיט אלעמען. די ווייטאָגן האָבן אים נערוועז און זייער שוואך. ווען איך פלעג אים באזוכן אין האָספּיטאל איז ער געווען שרעקלאך פארביטערט און אנטוישט וואָס אין א אידישן אנשטאלט האָט מען אים ענג געמאכט. "דאָס איז ווייַ איך בין א אידישער שרייבער, מיט מיין אנגלישן וואָלט מען זיך ניט אזוי גראָב באנאנגען" — האָט ער אנגעמערקט מיט פארדרוס. ווען מען האָט אים דערציילט צי איך האָב געלעזן זיין "היה באחרית הימים" אן נאָך אייניקע פון זיינע נייע שירים, נאָכן אָפּט לעזט ער פאר זיינע נייע עפּיגראמען (נאָך ערגעץ ניט פאר־עפנטלאכט) און פרעגט: "ווי געפעלט עס אייך?